

SOBRE LA QÜESTIÓ DE LES TENDÈNCIES EN EL DESENVOLUPAMENT DE L'ECONOMIA MUNDIAL ¹

Lev Trotski

18 de gener de 1926

versió catalana feta per Alejo Martínez – alejomp@lycos.es - des de:
<http://www.marxists.org/espanol/trotsky/ceip/economicos/Sobrelacuestiondelastendencias.htm>

La primera qüestió que vull examinar és si podem o no fer un intent de pronòstic. Si el que tenim al cap és la negativa a donar com a pronòstic exacte una crisi per als propers tres anys, jo n'estaria d'acord. No obstant, ho faria només amb grans reserves, perquè sense un pronòstic i sense fer conjetures en el camp dels pronòstics, com a hipòtesi de treball, no pot haver actualment no sols teoria, sinó tampoc orientació pràctica per a nosaltres.

Som un país comerciant, som compradors, comprem i venem. Hem de saber on comprar i on vendre, i com usar l'estat del mercat (com que tenim comerç a l'engròs, no podem fer açò en una setmana); el comerç es desenrotlla durant mesos i anys, i per tant hem de fer prediccions amb anticipació. No anirem enlloc sense pronòstics. Si les prediccions són equivocades, calculem malament, i açò es reflecteix en la balança comercial.

Però ésser pessimistes en allò que fa al pronòstic seria encara més desencertat, si estem pensant en la llei general del desenvolupament, ja que no es poden avaluar els esdeveniments dels pròxims tres anys, i aïllar-los del desenvolupament general de les forces econòmiques d'Europa i de tot el món. Si jo pense en els pròxims tres anys, no ho faig de manera simple, com una continuació lineal de la història prèvia (ací està aquest segment o la corba extrapolada per tres anys més) hi pense en relació als tres anys, com a part d'una corba major. Em sembla que és precisament així com s'han de fer els pronòstics. Malgrat que el pronòstic es demostre erroni en relació a tres anys, pot mostrar-se correcte en general. És el que ha passat amb molts dels pronòstics revolucionaris previs, els quals, sembla, estaven equivocats amb relació al ritme de desenvolupament, però demostraren ser correctes en general.

Si arribem a la conclusió que el desenvolupament capitalista està dirigint-se cap a un ascens vigorós a Europa i en tot el món, aquest pronòstic tindria diverses i, per tant, gens insignificants conseqüències pràctiques per al nostre destí. I avui

està clar que si fos possible un desenvolupament ràpid del capitalisme, açò podria ser fatal per a nosaltres i, donades certes condicions, ho seria. És per aquesta raó que la qüestió dels pronòstics té gran importància. No cal dir que es pot aconseguir fer-ho a condició d'utilitzar correctament el mètode materialista d'anàlisi.

Pense, fins on jo crec poder interpretar les idees bàsiques dels conferenciant, que diversos d'ells han aplicat l'anàlisi econòmica de manera força esquemàtica i formal en relació amb l'època actual.

El professor Bukshpan insisteix en la naturalesa cíclica del desenvolupament econòmic de postguerra. Es pot establir un cicle més o menys regular? Jo crec que no. És açò una refutació contra Marx i contra la teoria marxista del desenvolupament cíclic? No és cap refutació. Per què? Perquè la teoria de Marx no és una teoria supra-econòmica. El cicle és una expressió del ritme intern de la història mateixa en tots els seus moviments. Però en totes les circumstàncies? No, no en totes. Així, per exemple la guerra començà en el segon any de la crisi. En 1913 començà la crisi, i ningú dubta que es tractà d'un fet econòmic seriós amb, sobre totes les coses, un aspecte social, perquè una economia nua no vesteix ningú. El que estem dient ací és que 1913 no és només un exemple d'una crisi recurrent de mercats, sinó, com a mínim, un canvi en la totalitat de la situació econòmica europea, i que Europa creixentment s'estremia contra els límits del mercat. El desenvolupament ulterior de les forces productives aproximadament a la mateixa velocitat observada a Europa durant la major part de les dues dècades anteriors fou extremadament difícil. El creixement del militarisme, es produí no sols perquè el militarisme i la guerra creen mercats, sinó també perquè el militarisme és un instrument històric de la burgesia en la seua lluita per la independència, per la supremacia, etc. No és accidental que la guerra haja començat en el segon any de la crisi, palesant les grans dificultats del mercat. La burgesia li prenia el pols al mercat a través de l'agent del comerç, a través de l'agent econòmic i de l'agent diplomàtic, l'auscultava de la mateixa manera que nosaltres, un jove estat, intentem auscultar el mercat mundial a través dels nostres agents. La burgesia veié açò. Açò creà tensions de classe, empitjorades per la política, i menà a la guerra a l'agost de 1914.

En 1914, el capital tancà un meravellós pacte. Què significa açò? Cap a on anava el mercat? La veritat de les coses és que el mercat no estava actuant d'acord amb Marx, sinó d'acord amb els gerents. Que els gerents estan en contra de Marx, és indubtable, però l'estat del mercat no estava en contra de Marx, ja que per als marxistes l'estat del mercat no és una corba que s'introdueix per la força en l'economia (pren-ho o deixa-ho). Aquesta corba brolla de l'economia. Si l'economia hagués de sorgir de la política en aquesta instància, tanmateix el creixement de l'armamentisme a Europa, no podem trobar un cicle normal.

I durant els primers anys després de la guerra? Els alemanys anomenaren aquest moment (i en general, els alemanys utilitzen terminologia precisa) un mercat aparent perquè els anys 1919-1920 veieren, fins a cert punt, una continuació dels mètodes de guerra en el camp econòmic (inflació, certs mínims privilegis per als treballadors basats en la inflació, açò és, sobre la dilapidació del capital bàsic, etc.).

En realitat, açò significà un afebliment del capital bàsic a Europa, però externament aparegué com un ascens. La destrucció en el començament de la guerra es produí amb la forma d'un ascens. El mercat aparent era açò. I aleshores començaren els pagaments de reparacions de guerra, que es multiplicaren per les dificultats que començaren en 1913.

Des dels seus mateixos inicis els pagaments de les reparacions agreujaren el nou procés de declinació que començà en 1913. Què era allò que necessitava el capitalisme? El capitalisme estava llanguint, començà a tenir espasmes, i cercava una sortida. Hi ha ací un cicle regular en funcionament? Camarades, és difícil trobar un cicle regular en els espasmes, si això és el que hom està cercant. Açò no obstant no significa que la teoria de Marx no és aplicable. Es pot aplicar, encara que hom ha d'aplicar-la correctament.

Prendré l'exemple més simple. Hi ha un instrument anomenat podòmetre. És un dispositiu molt groller, calcula els passos, encara que no amb molta exactitud. Si hom camina donant passos més o menys normals per a un humà, ens dirà totes les milles que s'han caminat. Si hom comença a fer salts, o passos fora del normal, aleshores ja no donarà resultats tan fiables. Però si hom es cau dins d'un estany o dins d'una zona coberta de gel, i flota i esvara en el mateix lloc durant dos o tres minuts, el podòmetre registrarà 20, 30, 50 passos, mentre que hom no està anant enlloc. Quelcom semblant ha passat amb el capitalisme. Per a ell, la guerra fou un terrible desastre econòmic. Què veiem després? Fórem testimonis dels seus intents de ressorgir a partir d'aquest nivell de deteriorament del desenvolupament econòmic en les condicions de la nova Europa (la intersecció de noves fronteres amb desenes de noves tarifes duaneres, i experimentant grans dificultats).

Si hom intenta traçar una corba per a branques industrials separades, per a països individualment, i per a Europa, què és el que reflectirà aqueixa corba? Només els intents espasmòdics del capitalisme per tal de tornar a alçar-se. No veurem el ritme dels passos normals del capitalisme (no estan allí). Ací cal una anàlisi profunda, i ja tenim dades per a molts elements d'aqueixa anàlisi. Molts de nosaltres estem aprenent prou d'aqueixes taules, o almenys ens recorden moltes coses específiques. Açò serà molt útil; no obstant, qualsevol intent de col·locar aquestes dades dins d'un cicle regular, un cicle a què hom descriu com l'inici d'un patró cíclic, i després sobre aqueixa base produir un pronòstic

optimista per al capitalisme, seria un greu error. És veritat, que els tres estimats conferenciants, que són en petita mesura responsables d'aquest error, per cautela científica, no en parlaren. La cautela científica és una qualitat admirable; no tot el món està obligat a ser un polític i cometre els errors que ja són part, per dir-ho així, de la professió política. Els economistes es poden permetre ser cautelosos. Però a vegades la cautela emmascara embrionàriament la imprudència i és precisament en les avaluacions cauteloses que els perills i dificultats que es presenten davant del capitalisme poden esborrar-se imprudentment, produint les avaluacions massa optimistes sobre el destí del seu desenvolupament ulterior. I jo em sent inclinat a retreure'ls als tres oradors la seua cautela.

En realitat, ací el problema dels cicles no és només de metodologia, que concerneix la comprensió de Marx i l'aplicació de la teoria marxista; sinó també és el problema de l'avaluació de la via per al desenvolupament futur. Els cicles en Marx apareixen explicats per mitjà d'indicis. Marx no tingué temps suficient com per a donar una explicació exhaustiva del cicle industrial. Algunes de les seues al·lusions summament valuoses, foren elaborades posteriorment per Hilferding. En qualsevol cas els cicles estan, sens cap dubte, connectats amb l'expansió i renovació del capital bàsic de la indústria pesant, açò és indiscutible. Per tant, el reconeixement del camarada Spektator que les oscil·lacions de la indústria europea encara tenen lloc en el marc del vell capital bàsic tal com aquest sorgí de la guerra imperialista o de l'època de preguerra explica, des del punt de vista teòric, per què no es pot parlar de cicles regulars. Per raons semblants, seria incorrecte transformar l'actual ritme de creixement de la indústria russa (40 o 50 per cent anual) en el ritme normal de creixement per a tot el període futur. Aquest és un ritme de creixement que ens ha quedat com a herència del capital bàsic. Per la mateixa raó, encara que en circumstàncies distintes, és incorrecte aplicar la teoria i la metodologia dels cicles, extrapolant-la, a una anàlisi de l'economia de postguerra a Europa.

Vull afegir a més que si, sota les anomenades condicions normals, la política exerceix un gran paper en l'economia europea, aquest paper és el mateix que el que exerceix l'aire en la respiració.

Sota condicions d'ascens, sota condicions en què l'economia cerca espasmòdicament el seu equilibri, tant els factors polítics com a militars, exerceixen un paper completament diferent. Veiérem açò en el cas de l'ocupació del Ruhr. Els estrangers capturaren vastos recursos naturals, la propietat es transferí d'un país a un altre. S'extragué un tipus diferent de contribució, i els militars obstaculitzaren les operacions econòmiques. I aquestes mesures semimilitars, com ara la creació de corredors artificials, i l'actual lluita pel cautxú entre Gran Bretanya i els Estats Units, són una continuació més avançada dels mètodes del Ruhr, que pot transformar-se en un

factor colossal, enorme, en l'economia. Amb d'altres paraules, veiem ací no el lliure o semilliure joc de les forces econòmiques, que estàvem acostumats a analitzar en el període de preguerra, sinó forces estatals resoludes i concentrades que irrompen en l'economia, i açò amenaça d'interrompre o està interrompent, els cicles regulars o semiregulars, si és que aquests arriben a notar-se. Per consegüent, hom no pot avançar sense tenir en compte els factors polítics.

Em sembla que al professor Kondratiev li va encara pitjor en relació a açò quan proposa la teoria de les ones llargues. No conec la història d'aquesta teoria. Personalment ensopeguí amb aquest tema al voltant de 1920 quan vaig veure, quasi per primera vegada, una nova corba logarítmica que aparegué al suplement de l'edició de gener del periòdic anglès *The Times*. Allí Kitchen, un vell economista anglès, presentava aqueixa corba logarítmica. I mirant aqueixa corba jo vaig comprendre per què Marx s'equivocà en 1849-50. Per primera vegada tingué l'esperança d'un imminent desenvolupament de la revolució. Després en 1851, Marx digué que no es podia esperar una revolució en aqueix moment a causa d'un cicle ascendent en l'economia, "però", digué, "amb la crisi que ve, que és inevitable, la revolució serà també inevitable". De totes maneres la crisi es produí, però la revolució no.

Llavors, si mirem la corba de Kondratiev, que mostra les condicions de desenvolupament dels processos econòmics bàsics del capitalisme, comprenem en què consistia l'error de Marx. En 1851 començà, no un simple ascens en la corba econòmica, sinó un nou període de gran ascens del capitalisme. Quina n'era l'essència? El capitalisme es desenvolupa en cicles. Els cicles consisteixen en ascensos, interrupcions, depressions, crisis, etc., però la interrelació entre ascensos i crisis no és sempre la mateixa. Hi ha períodes de desenvolupament capitalista en què l'ascens i les crisis es donen molt junts l'un de l'altra i s'equilibren mútuament (aquest és un període d'estancament i depressió, encara que no totals per cert). Hi ha altres períodes en què l'ascens en cada cicle sobrepasa totalment la crisi que el precedí i la que el succeirà i, aleshores, el següent ascens sobrepasa encara més plenament la crisi que el precedeix i la que el segueix. Què se'n desprèn? Que tots aquests pics són esborrats per la història quan aquests es caracteritzen en general per una corba ascendent. Tota la línia de desenvolupament capitalista, en general, ascendeix frenèticament.

En aqueixa època Marx no podia tenir en compte (només observà l'ascens en el mercat) que s'enfrontava amb una nova època d'ascens, on les crisis serien només temporànies i les vacil·lacions dèbils, i un ascens les superaria ràpidament, conduint l'economia a nivells més alts. No preveié açò. La revolució no vingué en 1859-60. En canvi hi hagueren guerres associades amb la unificació d'Itàlia, després hi hagué la guerra de Crimea, i després la guerra francoprussiana. Qüestions urgents, qüestions d'estat i d'ordre nacional foren

resoltes per mitjà de batalles. Fou a principis dels '70 del segle XIX que començà una nova línia de depressió, estancament.

Al Tercer Congrés de la Comintern feu ús de la paraula contra diversos oponents d'esquerra. Demostrí que no és obligatori que una crisi, una situació en un moment particular, inevitablement i en forma ininterrompuda vaja a empitjorar, sinó que hi haurà fluctuacions de crisi. Es pot pensar així sobre la base d'una corba d'estancament amb una tendència a caure més encara o amb una tendència insignificant a pujar, però, en general, hi haurà un procés d'estancament, de decadència en el capitalisme europeu, amb enfortiments espasmòdics i amb intents d'ascens. No obstant, també hi haurà oscil·lacions en el mercat. Encara que es tracte d'un capitalisme moribund, encara respira, i està respirant, les seues palpitations s'expressen en corbes conjunturals i cícliques.

Al llibre del professor Kondratiev ensopeguí amb l'intent de mostrar grans èpoques (aparentment en 1923 o 1924), que caracteritzen certes seccions de la corba capitalista, com un nou cicle d'aproximadament 50 anys. Jo recorde que, fins i tot, escrigué en algun lloc, tal vegada en el *Vestnik Sotsialistitxeskoï Akademii*, que açò era radicalment erroni. En què consisteix ací aquest cicle? Caràcter cíclic significa regularitat, exactitud, ritme; el fet que es desenvolupa a partir de les propietats internes de la corba mateixa (en açò consisteix un cicle conjuntural). Però com podem parlar d'un cicle en aquest cas? Si hom és prou desordenat cronològicament com per a induir-nos a error, llavors la nostra història es construiria de forma tal que aquestes corbes semblarien tenir aproximadament la mateixa longitud (el que al meu parer, no és per a res el cas) i seria possible traçar gràfics, encara que siga en forma aproximada, de grans extensions. Però si hom tracta de fer açò per a països individuals, tot es desintegra en la pols. Un país individual està subjecte al cicle de Marx de conjunt; però aquestes ones llargues no estan supeditades a un país individual.

I en realitat açò és un error. Però, una vegada més, quin és el nus de l'assumpte? Les convulsions en el desenvolupament capitalista no sorgeixen de la dinàmica interna dels processos capitalistes com a tals, sinó de les condicions a què els porta el seu propi desenvolupament, açò és, de l'obertura de nous continents, colònies i mercats per a l'activitat capitalista, o dels tremolors militars revolucionàries que es travessen al seu camí. Per exemple, ací tenim aquest nou i poderós país, els EE.UU. Pot crear estancament per a Europa? Sí, pot. Sorgeix açò del ritme intern del desenvolupament europeu? No. I poden els EE.UU. mantenir a ratlla la revolució en Europa durant molt de temps? Si no hi ha revolució sí que podrà fer-ho durant moltes dècades.

M'agradaria, com li encanta fer al professor Kondratiev, examinar la decadència europea en una ona llarga, però les coses no succeeixen així. De totes maneres, si prenem l'exemple de la caminada, que he utilitzat en relació amb les ones

curtes, les oscil·lacions de la conjuntura cíclica expressen la dinàmica de la marxa del capitalisme. Així és com es mou el capitalisme. Però cap a on va, si cap a un ascens o una declinació, o si està empantanegat, depèn del relleu del terreny. Per cert, ací el relleu no és quelcom accidental, i va essent modificat pel mateix desenvolupament del capitalisme, però no en un procés immanent peculiar al desenvolupament capitalista com a tal. Hi ha profundes diferències en açò, i em sembla que el professor Kondratiev és responsable en aquest punt.

No em queda clar, en la mesura en què he formulat aquesta acusació, per així dir-ho, d'optimisme potencial respecte al desenvolupament del capitalisme, en quina forma demostra el professor Kondratiev que les forces productives dels EE.UU. estan essent ara transferides d'aqueix país a Europa. Jo sóc absolutament incapaç de comprendre-ho. Ací jo dic directament, "maledicció, no n'entenc res". ¿En quina escala, dins de quins límits, quin és el pes específic d'aquest procés, d'aquesta transferència? Em sembla que hem d'estudiar els fonaments d'açò. Què significa aquesta transferència parcial? Si tenim en compte el fet generalment reconegut que els EE.UU. és la potència hegemònica de l'economia mundial i després fem un pronòstic referit al desenvolupament d'Europa com si aqueix fet no existís, no tenint en compte el creixent *estatus* dels EE.UU. com a potència mundial, llavors estem escrivint un informe de manera irresponsable. Pense que açò s'ha tornat un fet reconegut per tots, i un no cal discutir-ho.

Si examinem els EE.UU. i tenim al cap el fet que necessita Europa, una Europa prou forta com per a pagar interessos i comprar aqueixos productes que no poden ser venuts en cap altra banda, i al mateix temps, una Europa prou dèbil com per a no amenaçar els EE.UU., tant pel que fa a disputar-li els mercats, com a oposar-se a la seua expansió (i ací no m'estic referint al perill militar, al perill naval o a un atac per terra), llavors apareix amb claredat que els EE.UU. té una política definida per a Europa, d'assignar un determinat racó a Europa, i de mantenir-la en els límits d'aquest racó. Aquesta és la seua política. Açò explica el seu opressiu paper pacifista en relació a Europa. Actua de la mateixa manera que, diguem, faria un poderós banquer calculador que finança a diversos trusts que competeixen mútuament. Vol rebre els interessos de cada un d'ells. És possible que els competidors accidentalment es devoren els uns als altres. No obstant la destrucció d'un significa la destrucció de l'altre, i no es pot permetre que aquest perill es materialitze. D'ací que la política d'aqueix banquer girarà en torn sobretot de garantir els pagaments d'interessos, però, certament, no de destruir la competència, perquè açò deixaria lliures els deutors i amenaçaria el domini del banquer. D'altra banda, permetre la mútua destrucció dels deutors també és impensable ja que açò destrueix els guanys personals del banquer. Aquesta comparació grollera, però en essència vertadera, és més correcta encara en quant que els EE.UU. estan anant del capital industrial vers una barreja de

capital industrial i financer, amb inversió bancària més alta. Aquesta és la relació que hi ha entre els EE.UU. i Europa.

Si en el procés de les seues relacions amb Europa, quan els EEUU dominen l'economia europea com mai ho féu Gran Bretanya, ja que la supremacia britànica, des del punt de vista actual, era una supremacia provinciana en termes de recursos, els EE.UU. no ha realitzat encara tot el seu potencial, açò no vol dir que no el realitzarà en un futur.

Si la revolució no se li travessa en el camí, aquest potencial serà realitzat en un cent per cent tal com ho exigeixen els EE.UU. La situació ja és tal que quan Anglaterra intentà traure's de damunt els EE.UU. elevant el preu del cautxú, sobre el qual posseeix un virtual monopoli, els EE.UU. li va mostrar el puny i aquesta amenaça produí efecte. Els EE.UU. té poderoses mesures repressives combinades (econòmiques i financeres). La lliura esterlina depèn totalment dels bancs nord-americans; el poder dels EE.UU. és tan gran que ni tan sols precisa mobilitzar-lo per complet. Així com en electrònica hom pot dirigir una enorme massa d'energia usant-ne una petita quantitat, els EE.UU. pot dirigir la política de Gran Bretanya a través d'algun miserable préstec que deixa anar en el moment necessari, i que reassegura a la lliura esterlina contra les oscil·lacions conjunturals.

El préstec acordat a Alemanya dins del Pla Dawes de 800 milions de marcs (400 milions de rubles) té el mateix caràcter miserable (des del punt de vista de les proporcions de preguerra, i àdhuc des del punt de vista més favorable de les estimacions contemporànies dels recursos d'Alemanya, es pot veure que açò no és res). I què feren? Alemanya fou empaquetada, i li pegaren estampilles damunt (miren que feren!). I si es produeix una transferència limitada de forces productives i recursos des del banquer de l'altra banda de l'Atlàntic vers els deutors europeus en el marc d'aquest procés sense precedents en la història, de cap manera açò es reflectirà en el balanç dels grans llibres de comptabilitat.

En Anglaterra hom hauria d'esperar un ascens (açò és indubtable). Ja ha començat. En Anglaterra segurament hi ha una gran quantitat de crisis privades temporànies produïdes per la seua profunda crisi històrica que començà a aparèixer agudament a les acaballes de la dècada dels '80 de segle XIX, i que en última instància es complicà durant la guerra. Recentment Anglaterra ha experimentat una crisi de deflació en connexió amb la renovació de la paritat or de la lliura esterlina. En general, aquest procés és dolorós, però per a Anglaterra, un país exportador, és encara més dolorós. Però quan arriba a la seua fi un període brutal de pressions espasmòdiques exercides sobre el capital actiu com a resultat d'un augment brusc en els interessos bancaris, només perdura el procés dolorós. Açò és el que està passant ara en Anglaterra. No era

difícil, doncs, pronosticar una certa i inevitable milloria a continuació d'un període de terrible declinació.

Però què significa açò? Una inflexió tècnica en la corba, però de cap mode un canvi en la seua direcció. Em sembla que en allò tocant Anglaterra, els oradors han expressat massa optimisme, incloent-hi el professor Falkner, que ha parlat del nou i enfortit paper internacional d'Anglaterra. Jo admet que hi haurà diverses millores si comparem amb aqueix moment terrible en què Anglaterra hagué d'anar a pidolar a la Borsa de Nova York un préstec de 600 milions de dòlars. Però aqueixes millores es donaran contra el teló de fons de la real decadència anglesa. Per casualitat, tinc un document molt interessant, l'autor del qual no tenia intenció de publicar-lo (en tot cas no el rebí a través de la premsa sinó d'altres mitjans), és a dir, són informes confidencials de Klain, el director de l'Oficina de Comerç Interior i Exterior adjunta al Ministeri de Comerç dels EE.UU. Ací, ell hi resumeix la situació europea, i diu que es poden notar diverses millores a Europa degut, certament, a la brillant intervenció del capital nord-americà. En açò, jo no concorde amb d'ell. Jo concorde amb Aizenshtadt que el capital nord-americà treballa per al saqueig, i que els seus trets negatius només canvien molt poc en aquells casos en què se'l rep com a préstec.

Klain, en el mateix informe secret on alegrement i en forma molt optimista ha descrit la situació d'Europa (i des d'aquest punt de vista el podríem haver invitat perquè fos el nostre quint orador), ha parlat així d'Anglaterra: "L'únic punt fosc en el sentit més general, si excloem, per cert, la situació financera de França i Itàlia (si excloem dos petits detalls) i després admetem (tampoc gens petit) la comparativament lenta recuperació d'Alemanya". És a dir que, en general, tot marxa meravellosament: Alemanya no té diners, França no té diners, Itàlia de totes maneres està millor, "i Gran Bretanya està com si es trobés en una situació comercial incerta". Com podem veure, es tracta d'un altre economista caut. Jo no vull ésser massa pessimista ja que Anglaterra és el nostre millor client i el nostre més fidel aliat en principis econòmics (però açò no canvia l'avaluació). "Però hi ha una quantitat de factors que evolucionen allí, que alimenten, segons crec, serioses elucubracions". Quins són aquests factors? "Hi existeixen terribles impostos, que en l'opinió de diversos observadors, podrien ser descrits com a cobdícia i en particular de diners, per dir-ho de forma cortesa..."

En general aquest quadro és absolutament correcte. Gran Bretanya s'està sufocant arran d'un peculiar conservadorisme econòmic i tècnic que cresqué sobre la base de la seua posició privilegiada, i sobre la base de la seua primogenitura capitalista que prèviament havia tractat de capturar Alemanya per a si mateixa i que els EE.UU. s'ha assegurat actualment per a d'ells. Tots aquests trets heretats de conservadorisme tècnic i econòmic li pesaven a cada

pas. Per exemple, en Anglaterra la indústria dels motors elèctrics està en estat lamentable, i té baixa rendibilitat. Recentment rebérem notícies per telègraf que Baldwin estava establint una espècie de comissió amb l'objecte de consolidar la indústria dels motors elèctrics, i les fàbriques elèctriques, per a rectificar la situació desesperada en la qual es troba la tecnologia elèctrica anglesa en comparació amb la nord-americana. ¿En quina direcció està Anglaterra descobrint una sortida per a aquesta situació? Amb el creixement dels EE.UU., el conservadorisme anglès es revela cada vegada més. L'atur en Anglaterra no és una atur normal sota la forma d'un exèrcit de reserva; s'ha transformat en un coàgul que, en aquest organisme que llangueix, no es dissol. I ¿en quina solució estan pensant? Cap dels oradors ho ha mencionat. Jo no la veig. Per això pense que els que critiquen el professor Kondratiev des del punt de vista del seu pronòstic, tenen raó. D'on sortí 1849? De la teoria dels cicles, de la teoria de les ones llargues, però nosaltres veiem (com he tractat de demostrar) que hauríem de mirar les ones curtes amb precaució, i encara més quan es tracta de les llargues. ¿Potser açò sorgeix d'una anàlisi econòmica, d'una anàlisi de la situació econòmica, dels processos econòmics? Tanmateix que jo no sóc escèptic respecte a certes parts del pronòstic, si hom fa un pronòstic sobre la base d'una anàlisi materialista, s'ha de tenir en compte que l'estat dels nostres mètodes actuals de probabilitats per a les anàlisis, de cap mode permeten tal grau d'exactitud; i, mentre, el pronòstic optimista li dóna al capitalisme un respir de 15 anys. Es poden fer moltes coses en 15 anys, incloent-hi el tema de la nostra conferència. No, jo pense que no podem garantir-li al capitalisme un respir de 15 anys en el debat d'aquesta nit.

El professor Bukshpan ha dit que una possible perspectiva futura és que Europa produirà cada vegada més béns de luxe al contrari que els EE.UU., que s'està especialitzant en mercaderies per a les grans masses. Però hom pot veure que Anglaterra no sap on vendre les seues mercaderies aristocràtiques. On vendrà Europa els seus productes? Cal descobrir un mercat. Aquesta és una conclusió automàtica. Europa produirà mercaderies aristocràtiques per als EE.UU.? Açò no ocorrerà. Malgrat la seua riquesa, els EE.UU. porta avant una política molt estricta en relació amb la importació de béns de luxe des d'Europa i, en particular, en relació amb nosaltres. En tot cas si el paper d'Europa arribés a ésser el de joier dels EE.UU., el de vendre ventalls i botins elegants per a les dames nord-americanes, aleshores: adéu Europa! Però és absolutament impossible dilapidar diversos milions de vides europees d'aquesta manera.

Encara més treball d'endevinació implica representar-se les tendències de desenvolupament dels EE.UU. que ha col·locat a Europa en tal situació; el pronòstic en relació a Europa està indubtablement més clar: es tracta d'un millorament temporani, és un espasme, és un ascens de caràcter menor contra la pressió en continu augment dels EE.UU. Hom pot parlar dels EE.UU. de dues formes. Contemple les dues variants. Si el poder econòmic dels EE.UU. creix en

els propers 10 a 20 anys o en aqueixos 15 anys que el professor Kondratiev li ofereix al món capitalista, i si en el curs d'aqueixos 15 anys els EE.UU. es desenvolupa al mateix ritme a què s'ha desenvolupat en les darreres dècades, ¿a costa de qui ho va a fer? Sobretot, a costa d'Europa. No sols no li va a donar a Europa la possibilitat de restablir la seua posició en el mercat mundial, sinó que la farà retrocedir de les posicions que encara li queden avui en dia, i donada la tecnologia i organització nord-americanes, certament açò no és difícil. Llegisquen el que han escrit recentment els europeus sobre el desenvolupament econòmic dels EE.UU.; els observadors econòmics, tant teòrics com pràctics, parlen dels Estats Units d'aquesta manera: "el ritme de desenvolupament dels EE.UU. és una terrible amenaça...". Si en els propers 15 anys els EE.UU. se'n va cap a dalt, ho farà a costa d'Europa. I què significa açò per a Europa? Les perspectives per a Europa són revolucionàries. I què significa, per contra, que el desenvolupament dels EE.UU. es demore? Un furibund creixement del militarisme nord-americà perquè en un desenvolupament endarrerit la pressió econòmica cerca una sortida en aquesta direcció. El capital i la metal·lúrgia pesant faran aquesta exigència al president, al govern i al Senat: construïsquen vaixells, amplien els programes. No és casual que hom veja els EE.UU. proposant el desarmament de França, el desarmament de la Unió Soviètica, però sense participar en cap conferència, i sense voler desarmar-se ells. Per a ells la Conferència de Washington, on desarmaren Alemanya, és prou. Jo he dit, en un dels Congressos de la Comintern, que al voltant de 1925 els EE.UU. i Gran Bretanya inevitablement xocarien entre si en relació a l'assumpte de les flotes anglesa i nord-americana. L'esquerra m'acusà de fer a una banda la revolució fins aquesta guerra, que es produiria en 1923-24. Però jo no posterguí cap revolució, ja que no estava conduint-ne cap. Només tractava de determinar les tendències del desenvolupament. Anglaterra acumulà la seua hegemonia sobre la base de la seua posició al món i sobre la supremacia colossal de la seua flota, no sols creant un mercat per a la seua indústria pesant, sinó també actuant com una ferramenta per a la captura de mercats per a la indústria pesant i lleugera fins al punt que forçà els xinesos a comprar opi a l'Índia. Però els programes de construcció de vaixells d'Anglaterra i dels EE.UU. foren tals que en 1923-24 Anglaterra hauria d'haver estat relegada a un segon lloc, i jo diguí ¿realment Anglaterra s'accontentarà amb la seua posició? Ací estàvem parlant de guerra. Però Anglaterra cedí el seu lloc sense guerrear, a través de mitjans diplomàtics. Llavors em diguí, primer, que Anglaterra no és a partir d'ara una potència de segon ordre, sinó una potència que ha quedat molt per darrere de l'actual potència líder, els EE.UU., i que l'antagonisme mundial bàsic és el que es dona entre els EE.UU. i Anglaterra, i que tots els altres antagonismes són de segon o tercer ordre. Els EE.UU. s'ha fet amb el primer lloc sense haver desembeinat la seua espasa, sense haver disparat un tir, i organitzant una sola Conferència de Washington. Els EE.UU. continua construint la seua flota, inferior a l'anglesa en la seua dotació, però encara hem de comprovar en la pràctica el valor de les

tradicions navals angleses. La flota alemanya mostrà la seua primacia qualitativa sobre l'anglesa, encara que era enormement inferior a aquella en termes quantitius.

En l'article del camarada Feldman, les consideracions sobre el curs del desenvolupament dels EE.UU. han pres una forma algorítmica. Ell ha arribat a la conclusió que el desenvolupament d'Amèrica del Nord es basava quant molt en un atzucac, i que l'ascens actual no és res en comparació amb el de dècades passades. Si açò és veritat, no es justifica que construïm perspectives de desenvolupament mundial pacífic. L'ascens fins a la cima dels EE.UU., en la mesura que es done sense sacsades, portarà Europa a un atzucac econòmic, i Europa o bé decaurà igual que decaigué l'Imperi Romà, o experimentarà un renaixement revolucionari. Però en el moment actual hom no pot parlar de la decadència europea. Si el desenvolupament econòmic dels EE.UU. es frena, les seues poderoses forces buscaran una sortida en la guerra. Aquesta serà la seua única oportunitat de superar les deformacions que resulten de les circumstàncies del seu desenvolupament econòmic. Aquesta deformació es mou com un nucli. Un nucli tal, ple de força colossal i endarrerit, podria causar una terrible quantitat de destrucció dins del país.

Examinem, puix, la situació del proletariat. Respecte a Anglaterra, no queda res de l'anterior posició aristocràtica del proletariat anglès. El nostre tracte fraternal amb els sindicats anglesos es basa en la declinació econòmica d'Anglaterra. Ara la classe treballadora dels EE.UU. ocupa el lloc privilegiat. Una demora en el desenvolupament econòmic per als EE.UU. significaria enormes canvis en la interrelació de forces internes i, en conseqüència, també significaria un moviment revolucionari que sorgirà amb la característica velocitat nord-americana. De tal manera, amb les dues possibles variants per als EE.UU. nosaltres preveiem grans cataclismes en les dècades que vénen, i no esdeveniments pacífics. Recentment un article de l'*Economist* nord-americà declarava: "Hem aconseguit tal nivell de desenvolupament que necessitem una guerra a gran escala". De la mateixa manera que es necessiten vedells grossos per a alimentar una gran ciutat, així l'*Economist* anuncia que, com ho il·lustrà l'experiència de l'última guerra, els EE.UU. necessita una guerra a gran escala. Els imperialistes nord-americans tenen una preferència, però no pel desenvolupament pacífic.

Ara tornem a França. No és veritat que França estiga experimentant la seua crisi deflacionària en forma indolora. On veiem açò? En primer lloc, a França, existia un bloc nacional que en el primer i en el segon períodes, augmentà monstruosament la inflació, enganyà i furtà a la petita burgesia, i després perdé el seu suport perquè la petita burgesia qui més patí la inflació. Fou sobre aquest terreny que es produí un canvi en el govern; el bloc nacional hagué d'abandonar el seu lloc a les mans de l'esquerra perquè no pogué resoldre els problemes

monetaris. Primer vingué Herriot i després Painlevé del primer i segon ministeris, i finalment Briand. Que França és un país ric és més o menys cert. Però aquest país també té contradiccions socials que s'estan aguditzant; un país on tant els petitburgesos com els camperols estan patint molt. M'incline a creure les estadístiques que ha mostrat Falkner, on s'hi calcula l'ingrés nacional francès, però hom pot veure que, en general, és molt difícil calcular l'ingrés nacional de qualsevol país, i aqueixos càlculs inclouen, sens dubte, la incertesa de diversos coeficients. De cap manera vull parlar en contra de la capacitat de Falkner o la seua honestedat científica, de les quals no tinc dubtes, però es pot veure que és possible referir-se als fets de forma més críticament i cínica. Açò depèn de la intenció bàsica en un tema donat. A França hi ha el problema del deute, i fins al dia d'avui, no s'ha fet res per a resoldre'l. Mentre, els EE.UU. exigeix la resolució d'aquest tema, i sense l'ajuda dels EE.UU. França no anirà enlloc. Però com resoldrà França aquest problema? França és un país ric en el sentit que alguns tenen moltíssim i altres no en tenen res. Però els que tenen no volen donar, i els que no en tenen no poden contribuir amb res. Si hom va ha furtar-li als obrers i als burgesos, hi haurà enormes desacords i crítiques. La petita burgesia francesa té tradició revolucionària. ¿Realment a Poincaré, Clemenceau i Millerand no els interessa el poder? No obstant, renunciem uns després d'altres, ensumant-se que el menjar es crema, perquè saben reconèixer el perill. Inclús amb un partit proletari dèbil que viu com un espectre revolucionari de les banderes de la Comuna de París, i àdhuc amb sindicats dèbils, a França és possible que les forces revolucionàries massives i dinàmiques de la petita burgesia i els camperols francesos, tots els quals han perdut els seus fills i els seus estalvis en la guerra, podrien desenvolupar-se immediatament. És veritat que es pot arribar a la deflació: prenguen a la gran burgesia, als bancs, als grans empresaris metal·lúrgics pel coll i obliguen-los a pagar, però ja que França té el més gran deute i crisi de la moneda, açò portaria a un tremend augment dels interessos bancaris, a una declinació en el rendiment del capital, i a la crisi industrial. Els polítics francesos miren la qüestió de la deflació no tan alegrement com els nostres professors soviètics.

Es pretén que el conjunt d'Europa anirà a trobar alguna solució a la seua situació compromesa. En realitat, Europa no està ara en la situació que estava al novembre de 1918, o al gener de 1923, quan Poincaré ocupà el Ruhr. Respecte a les dificultats per a recuperar-se en el moment actual, aqueixa situació no pot durar eternament. Europa viu. Els mètodes de recuperació (la Conferència de Washington, retirant Europa cap al seient posterior i empitjorant la posició d'Anglaterra; i després, el Pla Dawes per al conjunt d'Europa) significa lligar Europa amb el llaç nord-americà. En el curt termini aquesta és indubtablement una sortida per a una situació desesperada i fins i tot una situació de guerra; però en el llarg termini Alemanya tornarà a respirar, i una altra vegada començarà a sufocar-se. Fa dos anys la indústria alemanya treballava amb

velocitat extraordinària, i ara estem presenciant una terrible crisi on hi ha milers de fallides, les fàbriques es venen a estrangers, i milions són llençats a l'atur. ¿Pot haver-hi realment una expressió més clara de la situació sense esperances d'Alemanya i de tota Europa? Abans de la guerra, Alemanya posseïa una versatilitat i una capacitat d'adaptació colossals, i després les pressions d'Anglaterra i de la mateixa guerra l'acostumaren a una flexibilitat especial. Tots els hàbits dels capitalistes germànics, que s'accontenten amb petits beneficis, i dels patits treballadors alemanys, que se satisfan amb baixos salaris després de terribles anys de fam, tot açò, no obstant, no servirà per a vèncer aquesta terrible crisi. ¿Aquests fets, no són prou il·lustració de la condemnada situació d'Europa?

Ara, després de Locarno i el pla Dawes, hi han negociacions tendents a formar els Estats Units d'Europa, i jo, si es jutja per les paraules del professor Falkner, sóc una espècie d'apòstol en relació amb aquesta teoria. Agraïsc al professor Falkner per recordar allò que escriguí, però jo diguí quelcom lleugerament diferent sobre aquest assumpte. Ací ha ocorregut quelcom semblant al que Gretchen l'hi agregà a l'explicació de Faust. Quan Faust s'expressava en un esperit jacobí i ateu prou clar, Gretchen digué: "Tu estàs dient exactament el que el pastor digué en el temple, però amb paraules un xic distintes". El pastor en el temple digué quelcom diferent. Jo parlí dels Estats Units Socialistes d'Europa i de la dictadura del proletariat. Jo tenia la intenció de que Europa, atrapada en un atzucac, no sobreviuria a aqueixes particions internes. La situació contemporània a Europa i el creixement dels EE.UU. recolzen el nostre pronòstic. Diguérem que sota les actuals particions i fronteres, la situació d'Europa no té esperances, i que açò té com a resultant la balcanització d'Europa, qüestió que recordí al Segon Congrés de la Internacional Comunista. Ludwig Dek, a qui cití, està convençut que una Europa balcanitzada serà aixafada sota el pes dels EE.UU. El mateix digué un burgès alemany en un llibre recentment publicat. Així que, d'una banda Briand i, per l'altra, els alemanys han vessat rius de sang per a superar la competència i l'expansió (i ara parlen dels Estats Units d'Europa). Açò significa la decadència total, la descreença en la possibilitat del desenvolupament i la conscient vulnerabilitat enfront del poder creixent dels Estats Units. La petita burgesia somia tímidament amb la unificació, no perquè li provoque rebuig, sinó simplement per a existir; no per a engreixar, sinó per a mantenir-se viva. Aquesta és la psicologia dels actuals governs europeus. No seré optimista per compte d'ells.

Ara cal dedicar algunes paraules per tal d'avaluar la situació econòmica de l'URSS. Per cert, nosaltres tenim una influència mínima en el mercat mundial, i estem encara actius en el mercat mundial només en una mesura molt modesta. No obstant, serem de decisiva importància per a una Europa socialista. Una Europa socialista unida a nosaltres seria invencible enfront dels EE.UU. Si fórem l'enemic en la reraguarda, el proletariat europeu no tindria cap

possibilitat contra els EE.UU. capitalistes. Però amb una reraguarda tan poderosa com el nostre país, al seu favor, el proletariat europeu que formarà una Federació Socialista o Estats Units Socialistes, junt amb nosaltres constituïria una gran força magnètica per a l'Àsia. Si avui en dia hi hagués un bloc compost de nosaltres i els Estats Units d'Europa, i venguérem mercaderies a l'Àsia a un preu just, Àsia s'alinearia darrere de nosaltres, i el camí d'una Europa Socialista cap a l'Àsia passa per l'URSS. Aleshores els EE.UU. no podrien fer a una banda Europa. Els Estats Units d'Europa contra Amèrica del Nord (aquesta perspectiva és completament realista, i es poden fer pronòstics en aquest sentit).

Si el món capitalista pogués ara generar un nou ascens orgànic, i si trobés un nou equilibri com a base per a un desenvolupament ulterior de les forces econòmiques, nosaltres, com a estat socialista, col·lapsaríem. Es pot il·lustrar açò de forma teòrica i pràctica en dues paraules. Teòricament, perquè un ascens del capitalisme a Europa crearia una tecnologia colossal per a la burgesia, i canviaria la psicologia del proletariat. Si el proletariat veu que el capitalisme pot alçar l'economia nacional, açò es reflectirà inevitablement sobre la classe obrera que ha tractat de fer una revolució, ha estat aixafada, i ha experimentat un desencany. Si el capitalisme porta l'economia cap amunt, haurà conquistat el proletariat per segona vegada, arrossegant les masses darrere d'ell. Des del punt de vista teòric, veiem que el socialisme té dret a existir precisament perquè el capitalisme no és capaç de desenvolupar les forces productives. La nostra revolució cresqué sobre bases econòmiques, i abans de la revolució érem part integrant de l'economia mundial. Si el capitalisme és capaç de desenvolupar les forces productives, hauríem d'arribar a la conclusió que ens equivoquem de soca-rel en el nostre pronòstic (el capitalisme és una força progressiva, desenvolupa les seues forces més ràpidament que nosaltres; el bolxevisme ha arribat al poder massa prompte, i la història castiga molt rudament els naixements prematurs. Açò seria així si el pronòstic optimista per al capitalisme tingués alguna base. Però en té alguna? És difícil de demostrar. Però de moment la burgesia no ha pogut provar-ho, i no pot fer-ho. A Europa no hi ha cap desenvolupament de les forces productives. El que estan succeint són crisis i una fractura de les forces productives disponibles (aquest és el fet bàsic). Per tant hem de dir que el socialisme té dret a existir, a desenvolupar-se i a totes les esperances de victòria.

El capitalisme europeu (per a nosaltres el més proper i el més perillós) amb cada any de la seua existència de postguerra mostra que Europa no està augmentant les forces productives, i que els EE.UU. no estan augmentant les forces productives en la mesura en què ho farien si els mètodes socialistes d'organitzar l'economia fossen aplicats a la tecnologia nord-americana. Si s'aplicaren els mètodes socialistes a les normes nord-americanes, a la cinta transportadora de Ford, les forces productives creixerien molt més ràpidament.

A Europa no estan creixent en absolut.

Es necessita un nou enfocament de les qüestions que hem examinat, no un enfocament abstracte-teòric, sinó un clar i racional. Hem d'explicar l'estat lamentable d'Europa i la pressió que exerceixen els EE.UU. sobre ella, i preguntar: ¿què hem de fer amb Europa, amb nosaltres i, també en part, amb Àsia per a millorar l'economia mundial?

Aquestes qüestions sorgeixen naturalment de la nostra situació. Un any abans o un any després la història les plantejarà pel seu compte, i avui hem de posar-les davant de nosaltres teòricament.

¹ Publicat originàriament en *Planovoe Khozyaistvo*, gener de 1926. Els editors originals realitzaren l'aclariment següent: "Aquest article ha patit algunes correccions d'estil a partir de la versió taquigràfica del discurs del camarada Trotski al Club de Negocis sobre els informes organitzats el 18 de gener de 1926 pel Consell Econòmic Industrial del Ministeri de Planificació de l'URSS, sobre les tendències en el desenvolupament de l'economia mundial per a 1919-1925, fets pels professors Bukshpan, Kondratiev, Spektator i Falkner. Per falta de temps, l'autor no ha pogut examinar l'informe taquigràfic."